

Sosyal Bilgiler Aday Öğretmenlerinin Sınıf İçi Öğretimde Sorulardan Yararlanma Yeterlikleri (AEÜ Eğitim Fakültesi Örneği)

Rüşü YEŞİL¹

Geliş Tarihi: 16.06.2008

Yayına Kabul Tarihi: 18.11.2008

ÖZET

Bu araştırma, sosyal bilgiler aday öğretmenlerinin, sınıf içi öğretim sürecinde sorulardan yararlanma yeterliklerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma, betimsel bir çalışma niteliğindedir. Veriler, staj uygulaması sürecinde sosyal bilgiler aday öğretmenlerinin, diğer öğretmen adayları tarafından gözlenmesi ile toplanmıştır. Veri toplama aracı; soru hazırlama, soru sorma ve geribildirim verme alt boyutlarından oluşmaktadır ve araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Aracın güvenirlik katsayısı, Cronbach alpha=0,8616 olarak belirlenmiştir. Veriler üzerinde aritmetik ortalama, standart sapma, korelasyon testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve Scheffe testi uygulanmıştır. Araştırma sonunda aday öğretmenlerin özellikle nitelikli soru hazırlama konusunda önemli eksiklerinin olduğu belirlenmiştir. Sorulardan yararlanma alt boyutları arasında pozitif ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Öğretmen adayları, sorulardan yararlanırken öğrencilerin zihinsel gelişmişlik ve bilgi düzeylerini dikkate almamaktadırlar. Sorulardan bir ders sürecinde en etkin yararlanılabildiği soru sayısının, 16-20 soru olduğu belirlenmiştir. Buna göre sosyal bilgiler aday öğretmenlerinin, öğretimde sorulardan yararlanma konusunda eğitim ihtiyaçları bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, soru, sınıf, öğretim, öğretmen eğitimi

Capacities of Social Studies Candidate Teachers' About Utilizing From Questions in In-Class Teaching

ABSTRACT

This research is done to identify the capacities of social studies candidate teachers' about utilizing from questions in in-class teaching. Research is a descriptive study. Data were gathered by observing of social studies candidate teachers' by other teacher candidates. Data gathering tool is preparing questions, asking questions and giving feedback. It was developed by researcher. Reliability coefficient of data gathering tool was determined as Cronbach alpha 0, 8616. Mean, standard deviation, one-way variance analysis (ANOVA) and Scheffe test were applied on data. The end of the research, it was detected that social studies candidate teachers have some problems about the capacity of preparing qualified questions, asking questions and giving feedback. Teacher candidates don't pay attention to the students' intelligence and knowledge levels while preparing questions. It is determined that the number of questions used effectively during a lesson period is 16-20. According to this situation, social studies candidate teachers need education about utilizing questions in teaching process.

Key Words: Social studies, question, teaching, teacher education

“Soruları tahrip eden şey,
yalnızca cevaplarla ilgilenmektir”

GİRİŞ

Sorular ve cevaplar, günlük yaşamın ve iletişimin önemli bir kısmını oluşturmaktadır (MacKay, 1997). Aynı zamanda sorular, öğretim sürecinde de sıklıkla yararlanılan ve yararlanılması önerilen önemli vasıtalar dandır (Kauchak ve Eggen, 1998; Açıköz, 2004; Akbulut, 1999). Bu nedenle soru-cevap, tarih boyunca en çok kullanılan öğretim yöntemlerinden biri olagelmıştır (Açıköz, 2004; Büyükalın Filiz, 2002). Ancak bu

¹ Yrd.Doç.Dr., Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü: Kırşehir ryesil@ahievran.edu.tr

yöntemin uzun süreden beri ve çok sık kullanılıyor olması, çok nitelikli kullanıldığının bir göstergesi olarak kabul edilmemelidir. Nitekim araştırmalarda, öğretmenlerin eğitim durumlarında soru-cevap yöntemini sıklıkla kullandıkları; ancak, deneyimli öğretmenlerin bile sorulardan etkin yararlanma konusunda önemli yanlışlıklar yaptıkları belirlenmiştir (Yeşil, 2008; Akbulut, 1999; Büyükalın Filiz, 2002; Hickman, 2006).

Öğretmen yeterlikleri üzerine yapılan çalışmalar, sorulardan etkin yararlanabilmeyi, bir öğretilerde bulunması gereken yeterlikler arasında saymaktadır (Kauchak & Eggen, 1998; Yeşil, 2008; Akbulut, 1999; Morgan & Saxton, 1994). Örneğin, YÖK/Dünya Bankası çerçevesinde yürütölen bir proje çerçevesinde öğretmenlerin öğretim sürecine ilişkin yeterlikleri arasında, sorulardan yararlanma yeterlikleri de yerini almıştır (Yüksek Öğretim Kurumu [YÖK], 1999).

Öğretim sürecinde sorulardan yararlanmanın kapsamını, birbirinin devamı niteliğinde olan üç aşamada ifade etmek mümkündür. Bunlar; (1) Soru hazırlama, (2) Soru sorma ve (3) Geribildirim verme aşamalarıdır. Öğretmenler, bu aşamaları etkin biçimde gerçekleştirebilecek yeterliklere sahip olmalıdırlar.

Soru hazırlama aşaması, nitelikli sorular organize edebilme özelliği ile ilgilidir. Nitelikli soru ise başlıca; açıklık, amaçlılık, faydalılık, sınıf seviyesine uyarlanmışlık, ardışıklık, düşünmeye yönettirilicilik, esneklik ve doğru kurgulanmışlık özelliklerine sahip olan sorulardır (Brophy & Good, 1997; Kauchak ve Eggen, 1998; Akbulut, 1999). Buna göre, öğretmenlerin sınıf içi öğretimde kullanmak üzere soru hazırlarken belirli özellikleri dikkate almalarının gerektiği söylenebilir.

Belirlenen soruların öğretim sürecinde kullanılması ise, sorulardan yararlanmanın ikinci temel aşamasını oluşturmaktadır. Nitelikli soruların hazırlanmış olması, sorulardan öğretim sürecinde yararlanmak açısından önemli olmakla birlikte kendi başına yeterli değildir. Hazırlanan soruların yerinde, zamanında, amacına en iyi şekilde hizmet edebilecek biçimde, etkili olarak kullanılması da önemlidir. Aksi durumda nitelikli sorulardan yararlanabilme miktarı da düşecektir. Bu nedenle, sorulardan etkin yararlanabilmek için öğretmenlere, uygun davranmaları önerilen birçok ilke ve kural bulunmaktadır (Yeşil, 2007; Sönmez, 2007; Tok, 2007). Öğretmenlerin bu kurallara uygun davranmaları, öğretimde sorulardan etkin yararlanabilmelerinin ön gereklerinden kabul edilmektedir.

Sorulardan öğretim sürecinde yararlanmanın üçüncü aşamasını, geribildirim verme aşaması oluşturmaktadır. Öğrencilerin, öğretmen sorularına karşı verdikleri cevaplara ilişkin yine öğretmen tarafından verilen tepkiler, geribildirim olarak adlandırılmaktadır. Araştırmalar, öğrencilerin bir çok davranışında olduğu gibi sorulara verdikleri cevaplar konusunda da öğretmenlerinden geribildirim almak isterler (Akbulut, 1999; Gredler, 2001; Hickman, 2006; Weimer, 1993). Öğretmenlerin, geribildirimlerinde bilinçli ve kontrollü davranarak sorulardan etkin yararlanmaları sağlanabilir. Nitekim geribildirim verme yeterlikleri, bir öğretilerde bulunması gereken yeterlikler arasında sayılmaktadır (YÖK, 1999).

Kısaca, öğretim sürecinde sorulardan etkin yararlanabilmeleri için öğretmenler; soru hazırlama, soru sorma ve geribildirim verme aşamalarında belirli ilke ve kurallar çerçevesinde hareket etmelidirler. Öğretimin verimliliği açısından öğretmenlerin bu yeterliklere sahip olmaları önemlidir. Türk Eğitim Sistemi içerisinde öğretmen yetiştirmekle sorumlu kurumlar öncelikle eğitim fakülteleridir. Öğrenciler, eğitim fakültelerinde almış oldukları eğitimle öğretmenlik mesleğine hazırlanmaya çalışılmaktadır. Bu çerçevede, bir öğretim yeterliği olarak sorulardan öğretim sürecinde yararlanabilme yeterliklerinin de eğitim fakültesinde verilen dersler aracılığıyla kazandırılması gerekmektedir.

Eğitim fakültelerindeki hizmet öncesi eğitimlerini tamamlamak üzere olan İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı öğrencilerinin, sosyal bilgiler aday öğretmenleri olarak, öğretim sürecinde sorulardan yararlanabilme düzeylerini belirlemek, bu çalışmanın temel problemini oluşturmaktadır. Nitekim bir çok araştırma sonunda; soru-cevap yöntemi şeklinde öğretmenlerin sorulardan yoğun şekilde faydalandıkları; ancak önemli yanlışlar yaptıkları belirlenmiştir (Yeşil, 2008; Akbulut, 1999; Morgan & Saxton, 1994; Açıkgöz, 2004; Kauchak & Eggen, 1998; Weimer, 1993; Hickman, 2006; Cazden, 1988). Büyükanal Filiz (2002) de yaptığı araştırma sonunda, öğretmenlerin farklı kademelerde sorulardan yararlanma yeterliklerinin araştırılması gerektiğini belirtmektedir.

Problem Cümlesi

İlköğretim II. kademe sosyal bilgiler dersi öğretmen adayları sorulardan, sınıf içi öğretimde ne düzeyde yararlanabilmektedirler?

Amaç

Eğitim Fakültesinde öğretmenlik mesleğine hazırlanan sosyal bilgiler dersi öğretmen adaylarının, öğretim sürecinde sorulardan yararlanabilme durumları ile bu durumu daha da iyileştirmek için alınabilecek önlemleri belirlemek, bu araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Bu çerçevede başlıca şu sorulara cevap aranmıştır:

Sosyal bilgiler aday öğretmenlerinin;

1. Öğretim sürecinde sordukları sorular, hangi özellikleri, ne sıklıkta taşımaktadır?
2. Soru sorma uygulamaları, hangi özellikleri ne sıklıkta taşımaktadır?
3. Geribildirim verme davranışları, hangi özellikleri ne sıklıkta taşımaktadır?
4. Sorulardan yararlanma aşamalarından hangisinde daha yeterli ya da yetersiz kalmaktadırlar?
5. Öğretim sürecinde sorulardan yararlanma aşamaları arasında bir ilişki var mıdır?
6. Aşamalara göre sorulardan yararlanma uygulamaları üzerinde;
  - 6.1. Öğretim yaptıkları sınıf düzeyi etkili midir?
  - 6.2. İşleniş yapılan ünitenin başında, ortasında ya da sonlarında bulunulma durumu etkili midir?
  - 6.3. Bir ders sürecinde sordukları soru sayısı etkili midir?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırma, tarama modelinde yürütülen betimsel bir çalışmadır. Öğretmen adaylarının sınıf içi öğretimde sorulardan yararlanma durumları betimlenmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı son sınıfta öğrenim gören ve 2007-2008 öğretim yılında “Öğretmenlik Uygulaması” dersine katılan 187 öğrenci oluşturmaktadır.

Verilerin Toplanması

Veriler, “Öğretmenlik Uygulaması” dersi çerçevesinde ilköğretim okullarında staj uygulamasına katılan Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı son sınıf öğrencilerine uygulanan “gözlem ve değerlendirme formu”yla elde edilmiştir. Gözlem işlemi, öğretmen adayları tarafından yapılmıştır. Hem gözlem yapan hem de gözlenen toplam öğretmen adayı sayısı 187’dir.

Veri toplama aracı; “soruların niteliği”, “soru sorma” ve “geribildirim verme” olmak üzere üç alt bölümden ve üçü değişken sorusu olmak üzere toplam 37 sorudan oluşmaktadır. Öğretmenlerin sorulardan yararlanma davranışlarının niteliğini belirlemek üzere beşli bir dereceleme ölçeği oluşturulmuştur. Madde köklerinin ifadesine bağlı olarak ölçeğin dereceleri; *soru hazırlama* alt bölümü için “hiçbiri”, “bir kısmı”, “yarısı”, “çoğu” ve “hepsi” şeklinde; *soru sorma* ve *geribildirim verme* alt bölümleri için ise, “hiçbir zaman”, “nadiren”, “bazen”, “çoğu zaman” ve “her zaman” şeklinde belirlenmiştir. Veri toplama aracı, literatür taraması ile elde edilen bilgiler çerçevesinde araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Hazırlanan taslak değerlendirme formu, eğitimbilim ve dilbilim uzmanları ile gözlem yapacak öğrencilere incelenmiş; önerileri doğrultusunda araca son hali verilmiştir. Veri toplama aracının güvenilirliği için, Cronbach alpha katsayısı 0,8616 olarak belirlenmiştir. Alt bölümlere göre Cronbach alpha güvenilirlik katsayıları; soruların niteliği bölümü için 0,5978; soru sorma bölümü için 0,7366; geribildirim verme bölümü için ise 0,7257’dir.

Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Veriler üzerinde; sosyal bilgiler aday öğretmenlerinin soru hazırlama, soru sorma ve geri bildirim verme uygulamalarının özellikleri için aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri; alt bölümler arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere Pearson momentler çarpımı korelasyon testi; alt problemlerde belirtilen değişkenlerin etkisini belirlemek üzere tek yönlü varyans analizi (ANOVA), etkili bulunan değişkenlerin etki kaynağını belirlemek için ise Scheffe testi uygulanmıştır.

Aritmetik ortalamalara ilişkin; 1,00 – 1,80 arasına “hiçbiri/hiçbir zaman”; 1,81 – 2,60 arasına “bir kısmı/nadiren”; 2,61 – 3,40 arasına “yarısı/bazen”; 3,41 – 4,20 arasına “çoğu/çoğu zaman”; 4,21 – 5,00 arasına ise “hepsi/her zaman” anlamları verilmiştir. Korelasyon testi, varyans analizi ve Scheffe testi analizi için $p < ,05$ düzeyi, manidarlık için yeterli görülmüştür.

BULGULAR

Araştırma ile elde edilen bulgular tablolar şeklinde sunulmuş ve açıklanmıştır.

1. Aday öğretmenlerin sordukları soruların nitelikleri

Sosyal bilgiler aday öğretmenlerinin sınıf içi öğretim sürecinde kullandıkları soruların niteliklerine ilişkin bulgular Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1: Sınıf içi öğretim sürecinde aday öğretmenlerin sordukları soruların niteliğine ilişkin bulgular

Aday Öğretmenlerin Hazırladıkları Soruların Niteliği	N	$\bar{X}$	Anlamı	Ss
1. Cevabı ezber dışında bilgi gerektirme durumu	187	3,12	Yarısı	,916
2. Cevapları üst düzey düşünmeyi gerektirme durumu	187	3,11	Yarısı	,939
3. Soruların dikkat çekiciliği	185	3,55	Çoğu	,807
4. Soruların merak ve ilgi uyandırıcılığı	184	3,32	Yarısı	,869
5. Soruların hedef ve konuyla ilişkililiği	186	4,21	Hepsi	,815
6. Soruların ders kitabı dışından seçilme durumu	186	2,87	Yarısı	1,151
7. Cevapları soru içerisinde vermeme durumu	182	3,46	Çoğu	1,264
8. Soruların anlaşılacak uzunlukta olma durumu	185	3,91	Çoğu	,757
9. Soru cümlelerindeki kelimelerin anlaşılabilirlik durumu	187	4,16	Çoğu	,787
10. Soruların evet ya da hayır dışında cevap gerektirme durumu	187	4,02	Çoğu	1,032

Tablo 1’de sınıf içi öğretimde kullanılmak üzere hazırlanan soruların taşınması gereken özelliklere ilişkin değerlendirmelerin, $\bar{X}=2,87$ ile 4,21 arasında değerler aldığı görülmektedir. Öğretmen sorularının yarısı, 1,2,4 ve 6. özellikleri taşımaktadır. Buna karşılık 3, 7-10. özellikleri öğretmen sorularının çoğu; 5. özelliği ise tamamı taşımaktadır. Buna göre, öğretmen sorularının, nitelikli sorularda bulunması gereken bir takım özellikleri yeterince taşımadığı söylenebilir. Özellikle, ders kitaplarındaki soruları kullanma ve üst düzey düşünmeyi gerektirmeyip ezber bilgilerle cevaplanabilecek soruları tercih etme olumsuz özelliklerine daha sık rastlanılmıştır.

2. Aday öğretmenlerin ders sürecindeki soru sorma uygulamaları

Sosyal bilgiler aday öğretmenlerinin ders sürecindeki soru sorma uygulamalarının niteliklerine ilişkin bulgular, Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: Sınıf içi öğretim sürecinde aday öğretmenlerin soru sorma davranışlarına ilişkin bulgular

Aday Öğretmenlerin Soru Sorma Davranışlarının Niteliği	N	$\bar{X}$	Anlamı	Ss
1. Soruları önce öğrencilerin geneline yönelme	187	4,44	Her zaman	,823
2. Cevap için öğrencilere düşünme fırsatı verme	185	4,19	Çoğu zaman	,760
3. Soruları farklı öğrencilere yönelme	180	4,23	Her zaman	,684
4. Cevap veremeyen öğrencilere zorlamama	182	3,80	Çoğu zaman	1,136
5. Cevap vermede zorlanan öğrencileri cesaretlendirme	187	3,64	Çoğu zaman	,807
6. Cevap vermede zorlananlara gerekli ipuçlarını verme	185	3,67	Çoğu zaman	,881
7. Gereksiz sorularla öğretimi sıkıcı hale getirmekten kaçınma	187	4,40	Her zaman	,825
8. Ses tonu ve beden dilini etkili kullanma	181	3,65	Çoğu zaman	,886
9. Öğrencilerdeki demokratik olmayan davranışları engelleme	183	3,15	Bazen	1,578
10. Farklı ifadelerle soru sorarak anlaşılır kılmaya çalışma	187	3,72	Çoğu zaman	1,025
11. Cevap netleşmeden başka soruya geçmeme	185	4,13	Çoğu zaman	1,071
12. Öğrenci açıklamalarını bitirmesini bekleme	187	4,35	Her zaman	,876
13. Alınan cevapların toparlayarak özetleme	181	4,08	Çoğu zaman	,816

Tablo 2’de, sosyal bilgiler aday öğretmenlerinin soru sorma uygulamalarına ilişkin değerlendirmelerin $\bar{X} = 3,15$ ile 4,44 arasında değerler aldığı görülmektedir. Aday öğretmenlerin soru sorma uygulamaları; 3. özelliği bazen, 2,4-6,8,10,11 ve 13. özellikleri çoğu zaman, 1,3,7 ve 12. özellikleri ise her zaman taşımaktadır. Buna göre öğretmenlerin soru sorma uygulamalarında, özellikle öğrencilerin cevap vermeleri esnasında diğer öğrencilerdeki demokratik olmayan davranışları engelleme konusunda yetersiz kaldıkları söylenebilir.

3. Aday öğretmenlerin geribildirim uygulamaları

Sosyal bilgiler aday öğretmenlerinin ders sürecindeki soru sorma sonrasındaki geribildirim uygulamalarının niteliklerine ilişkin bulgular, Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3: Sınıf içi öğretim sürecinde aday öğretmenlerin sorulardan yararlanırken öğrencilere yaptıkları geribildirim uygulamalarının niteliklerine ilişkin bulgular

Aday Öğretmenlerin Geribildirim Verme Davranışlarının Niteliği	N	$\bar{X}$	Anlamı	Ss
1. Öğrencileri pekiştiricilerle soru sormaya teşvik etme	187	3,83	Çoğu zaman	1,095
2. Öğrencileri pekiştiricilerle cevap vermeye teşvik etme	187	4,05	Çoğu zaman	1,097
3. Öğrenciye güvenildiğini hissettirme	187	3,89	Çoğu zaman	1,130
4. Öğrencilerin cevaplarına ilişkin olumsuz tepkiler vermekten sakınma	187	4,64	Her zaman	,996
5. Anlaşılır dönüt, düzeltme ve pekiştiriciler verme	187	3,72	Çoğu zaman	1,083
6. Öğrencilerin sorularını ve cevaplarını dikkatle dinleme	187	4,29	Her zaman	,902
7. Öğrencilerin sorularına anlaşılır ve ikna edici cevaplar verme	187	4,14	Çoğu zaman	,848
8. Üst düzey soru soranlara özel pekiştiriciler verme	182	3,38	Bazen	1,120
9. Öğrencilerin yanlış cevaplarını tamamen reddetmeme	187	3,86	Çoğu zaman	1,165
10. Dönüt ve pekiştiricilerde ses tonu ve beden dilinden yararlanma	187	3,82	Çoğu zaman	1,103
11. Öğrencilerin kişiliğini hedef alan eleştiriler yapmaktan sakınma	187	4,66	Her zaman	1,028

Tablo 3’de, aday öğretmenlerin soru sorma uygulamalarının ardından yaptıkları geribildirimlerin niteliklerine ilişkin değerlendirmelerin $\bar{X} = 3,38$ ile 4,66 arasında değerler aldığı görülmektedir. Aday öğretmenlerin geribildirim uygulamaları; 8. özelliği bazen, 1-3,5,7,9 ve 10. özellikleri çoğu zaman, 4,6 ve 11. özellikleri ise her zaman taşımaktadır. Buna göre aday öğretmenlerin geribildirim uygulamalarında özellikle; üst düzeyde düşünme soruları soran öğrencilere özel pekiştiriciler verme konusunda sorunlu davrandıkları söylenebilir. Diğer taraftan aday öğretmenlerin; pekiştiricilerle öğrencileri soru sormaya ve cevap vermeye teşvik edici olma, öğrencilerin kendilerini rahat ve güvende hissetmelerine yardımcı olma, onlara anlaşılır ve anında geribildirimler verme konusunda da zaman zaman yanlış uygulamalarda bulunmaktadır.

4. Aday öğretmenlerin sorulardan yararlanma alt bölümlerindeki uygulamalarının karşılaştırılması

Sorulardan yararlanma sosyal bilgiler aday öğretmenlerinin uygulamalarının alt bölümlere göre karşılaştırılması ile ilgili bulgular Tablo 4’de özetlenmiştir.

Tablo 4: Sınıf içi öğretim sürecinde aday öğretmenlerin sordukları soruların niteliği, soru sorma ve geribildirim verme uygulamalarının niteliğine ilişkin bulguların genel karşılaştırılması

Alt Boyutlar	N	$\bar{X}$	Anlamı	Ss
Öğretmenlerin Hazırladıkları Soruların Niteliği	173	3,57	Çoğu	,437
Öğretmenlerin Soru Sorma Davranışlarının Niteliği	154	3,94	Çoğu zaman	,449
Öğretmenlerin Geribildirim Verme Davranışlarının Niteliği	182	4,01	Çoğu zaman	,481
Genel Ortalama	143	3,84	Çoğu zaman	,389

Tablo 4’de, aday öğretmenlerin sınıf içi öğretim sürecinde sorulardan yararlanma alt bölümlerinden soruların niteliği, soru sorma uygulamaları ve geribildirim verme uygulamalarının çoğu zaman yeterli olarak değerlendirildiği görülmektedir. Bununla birlikte bu üç alt boyuttan, öğretmenlerin, özellikle sordukları soruların nitelikleri ($\bar{X} = 3,57$) ile ilgili daha büyük sorunlarının bulunduğu söylenebilir.

5. Öğretim sürecinde sorulardan yararlanma alt bölümleri arasındaki ilişki

Sosyal bilgiler aday öğretmenlerinin, alt bölümlere göre sorulardan yararlanma uygulamaları arasındaki ilişkilerle ilgili bulgular, Tablo 5’de özetlenmiştir.

Tablo 5: Öğretimde sorulardan yararlanma alt bölümleri arasındaki ilişki

Alt Boyutlar	r	Soru Hazırlama	Soru Sorma	Geribildirim Verme
Soruların Niteliği	N	173	,703*** 146	,538*** 168
Soru Sorma	N		154	,720*** 151
Geribildirim Verme	N			182

*** p<,001

Tablo 5’de, sınıf içi öğretim sürecinde sorulardan yararlanma alt bölümlerinin tamamının, birbiri ile anlamlı ve pozitif bir ilişki içerisinde olduğu görülmektedir (p<,001). Buna göre, sorulardan yararlanma alt bölümlerinin birbirinden bağımsız düşünülemediği; herhangi birinde ortaya çıkacak iyileşme ya da kötüleşmelerin diğer alt bölümlerdeki uygulamaları da aynı yönde etkileyeceği söylenebilir.

6.1. Sınıf düzeyinin, aday öğretmenlerin sorulardan yararlanmaları üzerine etkisi

Öğretim yapılan sınıf düzeyinin, aday öğretmenlerin, alt bölümlere göre sorulardan yararlanma uygulamaları üzerindeki etkisine ilişkin bulgular, Tablo 6.1.’de özetlenmiştir.

Tablo 6.1: Sınıf düzeyinin, aday öğretmenlerin sınıf içi öğretimde sorulardan yararlanma alt bölümlerindeki uygulamaları üzerindeki etkisi

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	Sig.
Soruların Niteliği	Gruplar arası	,340	2	,170	,930	,397
	Grup içi	29,975	164	,183		
	Toplam	30,315	166			
Soru Sorma	Gruplar arası	,212	2	,106	,520	,596
	Grup içi	29,940	147	,204		
	Toplam	30,152	149			
Geribildirim Verme	Gruplar arası	,394	2	,197	,858	,426
	Grup içi	39,777	173	,230		
	Toplam	40,171	175			

Tablo 6.1.’de, sosyal bilgiler aday öğretmenlerinin öğretim sürecinde sorulardan yararlanma uygulamaları üzerinde, ders yapılan sınıf düzeyinin, üç alt boyut üzerinde de etkili olmadığı görülmektedir (p>,05). Buna göre sınıf düzeyinin, aday öğretmenlerin soru hazırlama, soru sorma ve geribildirim verme uygulamaları ile ilgili davranışlarını etkilemediği söylenebilir. Bir başka ifade ile aday öğretmenler; öğrencilerin zihinsel gelişmişlik durumlarını ve bilgi birikimlerini dikkate almadan sorulardan yararlanmaya çalışmaktadırlar.

6.2. İşlenen ünitelerde bulunan aşamaların, aday öğretmenlerin sorulardan yararlanmaları üzerine etkisi

İşlenişi yapılan ünite de bulunulan aşamanın (başları, ortaları, sonları), alt bölümlere göre aday öğretmenlerin sorulardan yararlanma uygulamaları üzerindeki etkisine ilişkin bulgular, Tablo 6.2.'de özetlenmiştir.

Tablo 6.2: Ünite de bulunulan aşamanın, aday öğretmenlerin sınıf içi öğretimde sorulardan yararlanma alt bölümlerindeki uygulamaları üzerindeki etkisi

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	Sig.
Soruların Niteliği	Gruplar arası	,010	2	,005	,027	,974
	Grup içi	31,471	166	,190		
	Toplam	31,481	168			
Soru Sorma	Gruplar arası	,606	2	,303	1,530	,220
	Grup içi	29,123	147	,198		
	Toplam	29,729	149			
Geribildirim Verme	Gruplar arası	,267	2	,134	,580	,561
	Grup içi	39,823	173	,230		
	Toplam	40,090	175			

Tablo 6.2.'de, sosyal bilgiler aday öğretmenlerinin sorulardan yararlanma uygulamaları üzerinde, işlenişi yapılan ünitenin başlarında, ortalarında ya da sonlarında bulunma durumlarının etkili olmadığı görülmektedir ($p>,05$). Buna göre, ünitenin hangi aşamasında olunduğunun, aday öğretmenlerin soru hazırlama, soru sorma ve geribildirim verme uygulamalarını farklılaştırmadığı söylenebilir. Bir başka ifade ile, aday öğretmenler, öğrencilerin ünite içeriği ile ilgili bilgi düzeylerinden etkilenmeksizin soru hazırlayıp sordukları ve geribildirimlerde buldukları söylenebilir.

6.3. Aday öğretmenlerin bir ders saatinde kullandıkları soru sayısının, sorulardan yararlanmaları üzerine etkisi

Sosyal bilgiler aday öğretmenlerinin bir ders saati içerisinde sordukları ortalama soru sayılarının, alt boyutlara göre sorulardan yararlanma uygulamaları üzerindeki etkisine ilişkin bulgular, Tablo 6.3.'de özetlenmiştir.

Tablo 6.3: Aday öğretmenlerin sordukları soru sayısının, öğretimde sorulardan yararlanma alt bölümlerindeki uygulamaları üzerindeki etkisi

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	Sig.
Soruların Niteliği	Gruplar arası	1,715	3	,572	3,132	,027
	Grup içi	27,203	149	,183		
	Toplam	28,919	152			
Soru Sorma	Gruplar arası	5,227	3	1,742	10,327	,000
	Grup içi	22,609	134	,169		
	Toplam	27,837	137			
Geribildirim Verme	Gruplar arası	4,078	3	1,359	7,897	,000
	Grup içi	27,199	158	,172		
	Toplam	31,277	161			

Tablo 6.3.'de, sosyal bilgiler aday öğretmenlerinin bir ders süresi içerisinde sordukları soru sayısının; sorulan soruların niteliği ($F_{(3-149)}=3,132$; $p<,05$), soru sorma ($F_{(3-134)}=10,327$; $p<,01$) ve geribildirim verme ($F_{(3-158)}=7,897$; $p<,01$) uygulamaları üzerinde anlamlı etkilerinin bulunduğu görülmektedir. Buna göre, aday öğretmenlerin öğretim sürecinde sordukları soru sayısına bağlı olarak sorulardan yararlanma uygulamalarının farklılaştığı söylenebilir.

Alt boyutlara göre ortaya çıkan varyansın kaynağını belirlemek üzere veriler üzerinde Scheffe testi uygulanmış ve bulgular Tablo 6.4'de sunulmuştur.

Tablo 6.4: *Ders Sürecinde öğretmen adaylarının sordukları soru sayısının, sorulardan yararlanmalarını üzerindeki etkisinin kaynağı*

	Varyans Kaynağı	$\bar{X}$	F	p
Soru Hazırlama	(1) 1-10	3,50	3,132	p<,027 (Belirgin Değil)
	(2) 11-15	3,51		
	(3) 16-20	3,72		
	(4) 21 ve fazla	3,37		
	Toplam	3,55		
Soru Sorma	(1) 1-10	3,78	10,327	p<,001 (1-3; 2-3; 3-4)
	(2) 11-15	3,87		
	(3) 16-20	4,27		
	(4) 21 ve fazla	3,81		
	Toplam	3,93		
Geribildirim Verme	(1) 1-10	4,04	7,897	p<,001 (2-3; 3-4)
	(2) 11-15	3,89		
	(3) 16-20	4,26		
	(4) 21 ve fazla	3,80		
	Toplam	4,03		

Tablo 6.4.'de, sosyal bilgiler aday öğretmenlerinin ders sürecinde sordukları soru sayılarına göre sorularındaki nitelik farklılaşması bulunmakla birlikte bunun kaynağı belirgin değildir. Diğer taraftan soru sorma uygulamalarında ortaya çıkan farklılaşma; bir ders süresi içerisinde 16-20 ile 1-10, 11-15 ve 21 ve daha çok soru soran öğretmen adaylarındaki uygulama farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Buna göre kırk dakikalık bir ders sürecinde ortalama 16-20 soru soran bir öğretmenin, sorulardan daha etkin yararlandığı söylenebilir. Aday öğretmenlerin geri bildirim verme uygulamalarındaki farklılaşma ise; 16-20 ile 11-15 ve 21 ve daha fazla soru soran aday öğretmenlerin uygulamalarındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Geribildirim verme uygulamalarında da yine diğerlerine göre daha etkin yararlanan aday öğretmenlerin, 16-20 soru soran aday öğretmenler olduğu söylenebilir.

SONUÇLAR ve TARTIŞMA

Araştırma sonunda ulaşılan sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

1. Sosyal bilgiler aday öğretmenlerinin sınıf içi öğretim sürecinde sordukları soruların çoğu, nitelikli sorularda bulunması gereken özellikleri taşımaktadır. Bununla birlikte, ders kitaplarında yer alan, ezber bilgiyi ve alt düzey düşünmeyi gerektiren soruları çok fazla kullanıp üst düzey sorulara yeterince yer vermemektedirler.

Eğitimin, öğrencilerin düşünme kabiliyetlerini adım adım geliştirme ve ileriye taşıma işlevi dikkate alındığında (Büyükalın Filiz, 2002; Açıköz, 2004; MacKay, 1997) alt düzey düşünme sorularının çok sık tercih edilip üst düzey soruların geri plana itilmesinin yanlış olduğu söylenebilir. Ayrıca ders kitaplarında bulunan soruların kullanılmasının da öğrencileri, bu soruların cevaplarını önceden belirleyip ezberlemeye yöneltmesi beklenir (Miller, 2007). Farklı zamanlarda yapılan araştırmalarda da öğretmenlerin, ağırlıklı olarak alt düzey düşünme basamakları olan bilgi, kavrama ve uygulama basamaklarında sorular sordukları belirlenmiştir (Yeşil, 2008; Chowen, 2005; Büyükalın Filiz 2002; Morgan & Saxton, 1994; Hickman, 2006). Örneğin Akbulut (1999) tarafından yapılan araştırma sonunda öğretmenlerin ağırlıklı olarak bilgi düzeyinde soru sorup kavrama düzeyinde az, uygulama ve üst düzeylerde ise hiç soru sormadıklarını belirlemiştir. Büyükalın Filiz (2002), diğer çalışmalarla birlikte kendi çalışmasında da, bilgi düzeyinde ve kapalı uçlu soruların daha sık kullanıldığını belirlediğini ifade etmektedir. Bu durum, aday öğretmenlerin nitelikli soru hazırlama konusunda bilgi ve beceri yetersizliklerinin olduğu şeklinde yorumlanabilir.

2. Sosyal bilgiler aday öğretmenleri, sınıf içi öğretim sürecindeki soru sorma uygulamalarında “çoğu zaman” eğitsel davranmaktadırlar. Bununla birlikte, özellikle öğrencilerin soru sorma ya da cevap vermeleri esnasında diğer öğrencilerin demokratik olmayan tepkilerini engellemeleri konusunda bazen yetersiz kalmaktadırlar. Diğer taraftan öğretmen adayları; soru sorduktan sonra öğrencilere düşünme payı verme, ipuçlarından yararlanma, onları cevap vermeye zorlama, soruları farklı biçimlerde yöneltebilme gibi uygulamalarda da zaman zaman yanlışlıklar yapmaktadırlar.

Bu durum, sorulardan etkin yararlanma konusunda belirli sorunların yaşanmasını beraberinde getirebilir. Nitekim sınıf ortamının demokratik bir yapıda olmasının, öğrencilerin kendilerini sosyal ve psikolojik olarak güvende hissetmelerinin, tutum ve davranışların belirlenmesinde önemli bir etken olduğu farklı araştırmalarla ortaya konulmuştur (Dunkin vd., 1998; Rainer & Guyton, 1999; Flowers & Shiman, 1997). Demokratik ortamlarda öğrencilerin derse daha etkin katılacakları ve öğrenme düzeylerinin artacağı belirtilmektedir (Senemoğlu, 1997). Öğrencilerin sorulara cevap verme girişiminde bulunmaları, bu konuda cesaretli olmaları ve kendilerini güven içerisinde hissetmeleri, sorulardan etkin yararlanabilmek için önemlidir (Chowen, 2005; Miller, 2007). Buna göre, öğretmen adaylarının soru-cevap etkileşimi sırasında özellikle öğrenciler arasındaki diyalogun demokratik yapıda olmasının sağlama, sınıfa bu çerçevede hakim olma ve öğrencileri demokratik davranmaya yöneltme konusunda belirli yetersizliklerinin olduğu; diğer taraftan soru-cevap esnasındaki tutum ve davranışlarında da zaman zaman hatalı tavırlar sergiledikleri söylenebilir. Cazden (1988), Akbulut (1999), Büyükalın Filiz (2002), Kauchak & Eggen (1998), MacKay (1997) gibi araştırmacılarında yaptıkları çalışmalar sonunda; sorunun öğrencilere yöneltilme biçimi, düşünme süresi tanıma, destekleyici tavırlar sergileme, diğer öğrencilerin müdahalelerini engelleme, cevapları etkin dinleme gibi konularda öğretmenlerin yanlış bir takım tutum ve davranışlar sergiledikleri belirlenmiştir. Bu tür davranışların ise sorulardan öğretim sürecinde etkin yararlanma üzerinde olumsuz etkilerinin bulunduğu ifade edilmiştir.

3. Sosyal bilgiler aday öğretmenleri, sordukları sorulara karşılık öğrencilerin cevaplarına ilişkin verdikleri geri bildirimlerde çoğu zaman eğitsel davranmaktadırlar. Bununla birlikte, özellikle üst düzeyde soru soranlara özel pekiştireçler verme konusunda bazen sorunlu davranışlar sergilemektedirler.

Öğrencilerin soru sorması, öğretim sürecinde katıldıklarının, düşündüklerinin, öğrenmeye ilgi ve istek duyduklarının önemli bir göstergesidir (Morgan & Saxton, 1994; Hickman, 2006; Açıköz, 2004). Bu nedenle

eğitmciler ve bilim adamları tarafından, öğrencilerin soru sormaya teşvik edilmesi önerilmektedir (Büyükanal Filiz, 2002; Morgan & Saxton, 1994; Açıkgöz, 2004). Üst düzeyde sorular sorabilmek ise konu hakkında bilgi birikiminin olduğunun ve üst düzeyde düşünebildiğinin bir kanıtı niteliğindedir. Öğrencilerin adım adım düşünme düzeylerini yükseltmeye çalışması gereken öğretmenlerin, bu çerçevede, üst düzeyde soru soran öğrencilere özel pekiştiriciler vermesinin ve bu yönde onları yönlendirmeye çalışmasının gerektiği söylenebilir (Kauchak & Eggen, 1998; Morgan & Saxton, 1994; Weimer, 1993; Hickman, 2006). Diğer taraftan, geribildirim verme uygulamalarında, öğrencileri soru sormaya ve cevap vermeye teşvik etme, onlara güven aşılama, anlaşılır dönüt ve düzeltmeler verme, onlara gerekli açıklamalarda bulunma gibi konularda zaman zaman sorunlu davranışlar da sergilemektedirler. Öğrencilerin davranışlarının yönünü ve niteliğini belirlerken öğretmenlerinden aldıkları geribildirimlerin niteliğinin önemli olduğunu ortaya koyan araştırmalar bulunmaktadır (Harding, 1999; Gredler, 2001; Senemoğlu, 1997). Buna göre, sosyal bilgiler aday öğretmenlerinin, geribildirim uygulamalarında sergilediği bu yanlış tutum ve davranışların sorulardan öğretim sürecinde etkin yararlanmalarının önünde engel oluşturacağı söylenebilir.

4. Sorulardan yararlanma alt boyutları ile ilgili olarak öğretmenlerin sordukları soruların, soru sorma ve geribildirim verme uygulamalarının niteliği, “çoğu zaman” eğitsel gerekliliklere uygundur. Bununla birlikte öğretmenler, özellikle nitelikli sorular hazırlama konusunda daha yetersiz durumdadırlar.

5. Sınıf içi öğretim sürecinde, sorulardan yararlanma alt boyutları arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Bu sıkı ilişki, aday öğretmenlerin, soruların öğretim sürecindeki önemine inanma düzeyi ile açıklanabilir (Martin, 2005; Chowen, 2005; Miller, 2007; Harding, 1999; Ragland, 2007). Soruların önemli olduğuna inanan öğretmenlerin, bu inançlarının bir gereği olarak derse gelmeden önce nitelikli soru hazırlamaları, öğrencilerin soru üzerinde etkin düşüncelerini sağlamaya çalışmaları, bunun için de geribildirimden etkin biçimde yararlanma yollarını aramaları beklenir (Chowen, 2005; Ragland, 2007; Hall & Scott, 2007). Bu durum, sorulardan yararlanma alt boyutlarının birbirinden bağımsız düşünülmemeyeceğini göstermektedir. Ayrıca bu ilişki, öğretim sürecinde sorulardan yararlanma ile ilgili olarak öğretmenlerin herhangi bir alt boyuttaki yeterlik ya da yetersizliğinin, diğer alt boyutlardaki yeterliklerde de aynı yönde etkisini göstereceğini ifade etmektedir.

6.1. Sosyal bilgiler aday öğretmenlerinin sınıf içi öğretim sürecinde sorulardan yararlanma uygulamaları üzerinde, ders yapılan sınıf düzeyi etkili değildir.

Bu durum, aday öğretmenlerin, staj uygulamalarına haftada bir gün gitmeleri nedeniyle öğrencileri zihinsel ve bilgi yönüyle yeterince tanımayışlarından kaynaklanabilir. Bununla birlikte gelişim ve öğrenme psikolojisi üzerinde yapılan çalışmaları, sınıf düzeyi (yaş) yükseldikçe öğrencilerinin zihinsel gelişmişlik düzeyi ve bilgi miktarlarının da artacağını göstermektedir (Senemoğlu, 1997; Gredler, 2001; Sundberg, 2006). Öğretmenlerin, bu artışa paralel olarak, sınıf düzeyi yükseldikçe üst düzeyde ve nitelikli sorulara daha çok yer vermeleri beklenirdi (Miller, 2007; Harding, 1999; Chowen, 2005). Oysa böyle bir farklılaşma belirlenmemiştir. Bu durum, sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğrencilerinin zihinsel gelişmişlik ve bilgi miktarını dikkate almaksızın sorular sorduklarının bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

6.2. Sınıf içi sosyal bilgiler öğretimi sürecinde, işlenen ünitenin başlarında, ortalarında ya da sonlarında bulunulma durumu, sorulardan yararlanma alt boyutları üzerinde etkili değildir. Ünite işlenişinde ilerleme sağlandıkça, öğrencilerin bilgi artışlarına paralel olarak üst düzeyde soruların daha yoğun kullanılması beklenir

(Harding, 1999; Gredler, 2001; Reigeluth & Curtis, 1987). Ancak aday öğretmenlerin, hem nitelikli soru hazırlama hem de soru sorma ve geribildirim verme uygulamalarında bu değişken, bir farklılaşmaya yol açmamıştır. Bu durum, sosyal bilgiler aday öğretmenlerinin, soruların niteliği ile öğrencilerin bilgi düzeyleri arasındaki ilişkiye dikkat etmedikleri şeklinde yorumlanabilir. Bu durum, aday öğretmenlerin öğrencilerin seviyelerini yeterince bilmeyişlerinden kaynaklanabilir. Aday öğretmenlerin haftada bir gün staj uygulamasına gidiyor olmaları, bu konuda öğrencileri takip edemeyişlerini beraberinde getirmiş olabilir.

6.3. Sosyal bilgiler aday öğretmenlerinin bir ders süreci içerisinde sordukları soru sayısı, sordukları sorular ile soru sorma ve geribildirim verme uygulamalarının niteliği üzerinde etkilidir. Her üç alt boyutta da bir ders saati içerisinde 16-20 soru soran aday öğretmenlerin diğerlerine göre daha eğitsel davrandıkları belirlenmiştir. Bu durum, bir ders saati içerisinde diğerlerine göre, sorulardan daha nitelikli faydalanılabilmesi için ortalama 16-20 sorunun sorulması gerektiği şeklinde yorumlanabilir. Nitekim soru sayısına göre belirlenen değerlere bütün olarak bakıldığında sorulardan öğretim sürecinde daha etkin yararlanabilme düzeyinin, 16-20 soru aralığında her üç aşama açısından da en yüksek değerlere ulaştıkları belirlenmiştir. Sorulardan etkin yararlanmada az ya da çok soru sormak değil, yerinde ve zamanında nitelikli sorular sormak önemlidir (Brophy & Good, 1997; Morgan & Saxton, 1994). Ezbere dayalı ve kısa cevap gerektiren az soru ya da kapsamı çok geniş ama az sayıda üst düzeyde soru sormak yerine her basamakta düşünmeyi gerektirebilecek farklı düzeylerde sorular sormanın daha eğitsel bir yaklaşım olduğu, eğitimciler tarafından sıklıkla dile getirilmektedir (Kauchak & Eggen, 1998; Brophy & Good, 1997). Çünkü hem az sayıda hem de gereğinden çok sayıda sorular sormak, soruların; düşünmeye yönleticilik, adım adım düşünmeyi üst düzeylere taşıma (ardışıklık), seviyeye uygunluk, her bir öğrenciye hitab edebilirlik, kapsamlı ve güvenilir ölçümler yapabilmek gibi işlevlerini yerine getirmesine olumsuz yönde etkiler yapabilmektedir. Buna göre 16-20 sorunun bir ders süresi açısından bu özellikleri dengeleyecek bir nitelik taşıdığı şeklinde yorumlanabilir.

ÖNERİLER

Araştırma ile ulaşılan sonuçlardan yola çıkılarak; sosyal bilgiler öğretmenlik mesleğine hazırlanan adayların, öğretim sürecinde sorulardan daha etkin yararlanabilmelerini temin etmeye üzere eğitim fakültelerinde almış oldukları hizmet öncesi eğitim çalışmalarında şu hususların göz önünde tutulması önerilebilir:

1. Sorular ve sorulardan öğretim amaçlı olarak yararlanma, programın önemli bir parçası olarak kabul edilmeli; başta meslek bilgisi dersleri olmak üzere tüm dersler açısından sorular ve sorulardan yararlanma çalışmaları yapılmalıdır. Başta öğretim ilke ve yöntemleri, sınıf yönetimi, özel öğretim yöntemleri, ölçme ve değerlendirme dersleri olmak üzere meslek bilgisi derslerinde nitelikli soru hazırlama, soru sorma ve geribildirim verme uygulamaları üzerinde durulmalıdır.

2. Öğretim sürecinde sorulardan yararlanma alt boyutları bütünlük içerisinde ele alınmalıdır. Nitelikli soru hazırlama, soru sorma ve geribildirim verme uygulamaları birbirinde bağımsız düşünülmeyip herhangi biri göz ardı edilmemelidir.

3. Sosyal bilgiler aday öğretmenleri, öncelikle ve ağırlıklı olarak nitelikli soru hazırlama konusunda eğitim ihtiyacı içerisindeyler. Bu nedenle nitelikli sorunun özellikleri, öğrenme üzerindeki etkisi ve düşünme basamaklarına uygun soru sorma yeterlikleri konusunda aldıkları eğitim, daha da kapsamlı hale getirilmelidir. Nitelikli soru hazırlama, verilen soruları nitelikleri yönüyle analiz edebilme, aynı düşünme basamaklarına dönük

soruları farklı şekillerde organize edebilme, verilmiş soruları ve kendi sorularını nerede, ne zaman ve nasıl kullanılabileceği konusunda değerlendirmeler yapabilmelerine dönük çalışmaların yaptırılması önerilebilir. Bu amaçla gözlem, mikroöğretim, işbirliğine dayalı öğrenme ve tartışma yöntem ve tekniklerinin kullanılmasının önemli katkılar sağlayacağı söylenebilir.

4. Öğretmen adaylarına, öğrencilerin zihinsel ve bilgi gelişimleri üzerinde etkili olan özellikler (yaş, zeka, çevre, hazırbulunuşluk düzeyi vb.) kavratılarak bu gelişimin sorular ve düşünme ile olan ilişkisi ele alınmalı; farklı bilgi ve zihinsel gelişmişlik düzeylerine göre sorular hazırlayıp sorma ve geribildirim verme uygulamaları yaptırılmalıdır. Özellikle eğitim psikolojisi (gelişim ve öğrenme psikolojisi) derslerinde zihinsel gelişim evreleri, özellikleri, sorular ve düşünme basamakları ile ilişkisi vurgulanmalı; soru hazırlayıp sorarken ya da cevaplara ilişkin geribildirim verirken bu özelliklere dikkat edilmesi gerektiği kavratılmalıdır. Sınıf içi yapılacak uygulamalarda öğretmen adaylarının değerlendirilmesi yapılırken bu özelliklere uygun davranıp davranmadıkları yönü de göz önünde bulundurulmalıdır.

5. Öğretmen adaylarına öğretim süreci içerisinde çok fazla ya da çok az değil, yerinde ve zamanında, gerektiği kadar soru sormanın önemli olduğu kavratılmalıdır. Bununla birlikte; dersin niteliği, zaman, öğrencilerin özellikleri gibi değişkenlerin dikkate alınması kaydıyla, bir ders süresi içerisinde ortalama 16-20 sorunun, sorulardan etkin yararlanabilme açısından uygun bir soru sayısı olduğu söylenebilir.

KAYNAKLAR

- Açıkgöz, K.Ü. (2004). *Aktif öğrenme*. İzmir: D.E.Ü. Buca Eğitim Fakültesi.
- Akbulut, T. (1999). İlköğretim okullarında görevli öğretmenlerin soru sorma becerilerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana: ÇÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Büyükalın Filiz, S. (2002). Soru-cevap yöntemine ilişkin öğretimin öğretmenlerin soru sorma düzeyi ve tekniklerine etkisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: GÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Cazden, C. (1988). *Classroom discourse: The language of teaching and learning*. Portsmouth: Heineman Educational Books.
- Chowen, B.W. (2005). *Teaching historical thinking: What happened in a secondary school world history classroom*. United States: UMI Microform 3203515, ProQuest Information and Learning Company.
- Dunkin, M.J., Welch, A., Merritt, A., Phillips, R. & Craven, R. (1998). Teachers' explanations of classroom events: knowledge and beliefs about teaching civics and citizenship, *Teaching and Teacher Education*, 14,(2), 141-151.
- Flowers, N. & Shiman, D.A. (1997). Teacher education and the human rights vision, *Human Rights Education For The Twenty-First Century*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 161-175.
- Gagné, R.M. & Glaser, R. (1987). Foundations in learning research, (Edit.: R.M. Gagné) *Instructional technology: foundations*. (Edit. R.M. Gagné). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Galton, M., Simon, B., Croll, P., Jassman, A. & Willcocks, J. (1990). *Inside the primary classroom*. New York: Routledge.
- Good, T.L. & Brophy, J.E. (2000). *Looking in classrooms*. New York: Longman, Inc.
- Gredler, M.E. (2001). *Learning and instruction-theory into practice*. New Jersey: Routhledge, Inc.
- Hall, T.D. & Scott, R. (2007). Closing the gap between professors and teachers: "Uncoverage" as a model of development for history teachers. *The History Teacher*. 40 (2), 257-263.
- Harding, J.C. (1999). *Teachers' conceptions of history education: A Phenomenographic inquiry*. UMI Microform 800-521-0600. The University of British Columbia. Bell & Howell Information and Learning.
- Hickman, S. (2006). Social significance of patterns of questioning in classroom discourse" Available, 25.06.2006: <http://cla.libart.calpoly.edu/~jbatten/papers/hickman.html>.
- Kauchak, Donald P. And Eggen Paul D. (1998). *Learning and teaching: Research based method*. Boston: A Viacom Company, 160 Gould Street Needham Heights.
- MacKay, I. (1997). *Soru sorma sanatı*. (Çev.: Aksu Bora ve Onur Cankoçak), Ankara: İlkaynak Kültür ve Sanat Ürünleri Ltd.Şti.
- Martin, D.A. (2005). *Teaching for historical thinking: Teacher conceptions, practices, and constraints*. UMI Microform 3187316, ProQuest Information and Learning Company.
- Miller, G.R. (2007). *Engaging diverse learners in historical thinking*. UMI Microform 3268509, Boston: Lynch Graduate School of Education, Unpublished PhD thesis.
- Morgan, N. & Saxton, J. (1994). *Asking better questions*. Ontario: Pembroke Publishers.
- Ragland, R.G. (2007). Changing secondary teachers' views of teaching American history. *The History Teacher*. 40(2), 220-246.
- Rainer, J. & Guyton, E. (1999). "Democratic practices in teacher education and the elementary classroom, *Teaching and Teacher Education*, 15, 121-132.

- Reigeluth, C.M. & Curtis, R.V. (1987). Learning situations and instructional models, (Edit. R.M. Gagné), *Instructional Technology: Foundations*. New Jersey:Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Senemoğlu, N. (1997). *Gelişim, öğrenme ve öğretim*. Ankara: HÜ Eğitim Fakültesi.
- Sönmez, V. (2007). *Program geliştirmede öğretmen elkitabı*. 13. baskı. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sundberg, S.B. (2006). An investigation of the effects of exam essay questions on student learning in United Stated history survey classes. *The History Teacher*. 40 (1), 59-68.
- Weimer, M. (1993). *Improwing your classroom teaching*. California: SAGE Publications, Inc.
- Yeşil, R. (2007). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Kırşehir: Öğrenci Kitabevi Yayınları.
- Yeşil, R. (2008). Sosyal bilgiler derslerinde öğretmen ve öğrenci Soruları, *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*. 9(1), 59-72.
- Yüksek Öğretim Kurumu [YÖK]. (1999). *Türkiye’de öğretmen eğitiminde standartlar ve akreditasyon*. Ankara: YÖK Başkanlığı.